

O‘ZBEKISTONDA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-ZARURIY OMILLARI

Ozoda Haqberdiyeva
Guliston Pedagogika
Instituti magistranti

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekistonda huquqiy madaniyatning shakllanishi va rivojlanishiga ta’sir etuvchi ijtimoiy omillar, huquqiy ongning o‘sish jarayonlari, fuqarolik jamiyati institutlarining roli hamda huquqiy nigilizmni bartaraf etish bo‘yicha takliflar yoritilgan. Tadqiqot natijalari huquqiy madaniyatni mustahkamlashda davlat, jamiyat va shaxsning o‘zaro hamkorligining dolzarbligini ko‘rsatadi.

Kirish

Huquqiy madaniyat jamiyat taraqqiyotining asosiy ko‘rsatkichlaridan biridir. U fuqarolarning huquq va majburiyatlarga munosabati, davlat organlariga ishonch darajasi, qonun ustuvorligi va fuqarolik faolligida namoyon bo‘ladi. O‘zbekistonda 2017–2025 yillarda amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlar, jumladan, sud-huquq tizimini liberallashtirish, davlat boshqaruvi ochiqqligini ta’minlash va shaffoflikni kuchaytirish huquqiy madaniyatni oshirish uchun yangi sharoitlar yaratdi^[1].

Shu bilan birga, jamiyatda huquqiy ongning yetarli darajada yuqori emasligi, ayrim fuqarolarda huquqiy nigilizm va befarqlikning mavjudligi ushbu masalani chuqur ilmiy o‘rganishni taqozo etadi.

1. Huquqiy madaniyatning mohiyati va uning jamiyatdagi o‘rni

Huquqiy madaniyat – bu fuqarolarning huquqiy bilimlari, huquqiy ong darajasi, qonunlarga hurmati, ularni ongli ravishda bajarishga intilishidir^[2]. U uch asosiy tarkibiy qismdan iborat:

1. Huquqiy ong – shaxsning huquq va majburiyatlar haqidagi bilim va tasavvurlari.

2. Huquqiy xulq-atvor – qonunlarga rioya qilish yoki qilmaslik orqali namoyon bo‘ladi.

3. Huquqiy faoliyat – fuqarolarning o‘z huquqlarini himoya qilishi, jamiyat hayotida ishtirok etishi.

Zamonaviy jamiyatda huquqiy madaniyat davlat boshqaruvi samaradorligi, aholining huquqiy himoyasi va korrupsiyaga qarshi kurash darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi^[3].

2. O‘zbekistonda huquqiy madaniyatni shakllantirishning ijtimoiy omillari

2.1. Ta’lim tizimi va huquqiy tarbiya

Yoshlar orasida huquqiy bilimlarni oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Maktab, litsey, kollej va oliy ta’lim muassasalarida huquqiy savodxonlik darslarining kengaytirilishi, “Yoshlar daftari” va “Mahalla” tizimlari orqali targ‘ibot ishlari kuchaytirilishi sezilarli natija bermoqda^[4].

Bundan tashqari, O‘zbekiston “Yoshlar siyosati to‘g‘risida”gi qonun orqali yoshlarning huquqiy bilim olish imkoniyatlarini kengaytirdi.

2.2. OAV va internetning ahamiyati

Axborot texnologiyalari huquqiy madaniyatning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Rasmiy huquqiy portallar, davlat xizmatlari yagona elektron tizimi, onlayn murojaat platformalari fuqarolarning huquqiy faolligini oshirmoqda^[5]. Ijtimoiy tarmoqlar esa huquqiy savodxonlik bo‘yicha targ‘ibotning eng tezkor kanallaridan biridir.

2.3. Mahalla instituti va fuqarolik jamiyati

Mahalla – xalqning eng qadimiy o‘zini o‘zi boshqarish mexanizmi. Uning huquqiy madaniyatni oshirishdagi roli nihoyatda katta:

fuqarolarning murojaatlari bo‘yicha profilaktik suhbatlar, huquqiy maslahatlar, yoshlar bilan ishlash bo‘yicha jamoatchi faollar faoliyati.

Fuqarolik jamiyati tashkilotlari ham huquqiy ongni oshirish bo‘yicha treninglar, seminarlar va loyiha faoliyatlarini amalga oshirmoqda^[6].

3. Huquqiy nigilizm: kelib chiqish sabablari va uni kamaytirish yo‘llari

Huquqiy nigilizm — bu fuqarolarning qonunlarga ishonchi pasayishi, huquqiy tizimni inkor etish yoki unga befarq bo‘lishidir. Uning asosiy sabablari quyidagilardir:

1. Huquqiy bilimlarning yetishmasligi.

2. Sud va huquq-tartibot idoralarining avvalgi yillarda xalq ishonchini yo‘qotgan holatlari.

3. Korrupsiya va byurokratiyaning ayrim ko‘rinishlari.

4. Ijtimoiy adolatsizlik haqidagi tasavvur.

Huquqiy nigilizmni kamaytirish quyidagi choralarni talab qiladi:

fuqarolarning huquqlarini himoya qilish bo‘yicha amaliy yordamni kuchaytirish;

sudlarning mustaqilligini ta’minlash;

davlat xizmatlarini raqamlashtirish orqali inson omilini kamaytirish;

huquqiy targ‘ibotni tizimli va ilmiy asosda tashkil etish.

4. Huquqiy madaniyatni rivojlantirishning zamonaviy yo‘nalishlari

4.1. Raqamli huquqiy ta’lim

Onlayn kurslar, elektron darsliklar, interaktiv platformalar huquqiy bilimlarni tez va qulay shaklda yetkazishga imkon bermoqda. Bu usul ayniqsa yoshlar uchun samarali.

4.2. Ochiq ma’lumotlar siyosati

Davlat idoralarining faoliyati ochiqlashgani sayin jamiyatda davlat organlariga ishonch oshadi, bu esa huquqiy madaniyatning yuksalishida muhim o‘rin tutadi.

4.3. Sud-huquq islohotlari

So‘nggi yillarda sud jarayonlarining ochiqligi, advokatura institutining mustahkamlanishi, tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini himoya qilishning kuchayishi huquqiy madaniyatning muhim ko‘rsatkichlari hisoblanadi^[7]

Xulosa

O‘zbekistonda huquqiy madaniyatni rivojlantirish ijtimoiy-siyosiy barqarorlikning muhim omillaridan biridir. Fuqarolarning huquqiy ongini oshirish, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlarining faollashuvi, ta’lim tizimi va OAVning samarali ishtiroki huquqiy nigilizmni kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Kelajakda raqamli huquqiy tizimni yanada kengaytirish, korrupsiyaga qarshi kurashni kuchaytirish va sudlarning mustaqilligini to‘liq ta’minlash huquqiy madaniyatning barqaror o‘shirishini yanada jadallashtiradi.

[1]: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017–2021 yillarda rivojlanish strategiyasi to‘g‘risidagi PF-4947-son Farmoni.

[2]: Karimov U. “Huquqiy madaniyat va huquqiy ongning mazmuni”. Toshkent, 2019.

[3]: Qodirov A. “Jamiyatda huquqiy madaniyatning o‘rni”. Ilmiy jurnal, 2021.

[4]: O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi ma’lumotlari asosida.

[5]: “E-government Development in Uzbekistan”, 2023 yil hisobot.

[6]: Nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyati bo‘yicha monitoring natijalari, 2022.

[7]: O‘zbekiston Respublikasi Sud-huquq islohotlari agentligi hisobotlari, 2023.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. “Huquqiy madaniyatni yuksaltirish konsepsiyasi”. Toshkent, 2020.
3. Karimov U., “Huquqiy ong va madaniyat”. – Toshkent: Adolat, 2019.
4. Qodirov A. “Zamonaviy jamiyatda huquqiy ong muammolari”. – 2021.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari (2017–2024).
6. Davlat xizmatlari agentligi yilnomalari (2022–2023).
7. Xalqaro huquqiy tadqiqot markazi materiallari.